

Figuur 1 Oversteekplekken. Foto Elze Polman

Terugkeer naar Nederland belemmerd?

Obstakels voor de Europese wilde kat

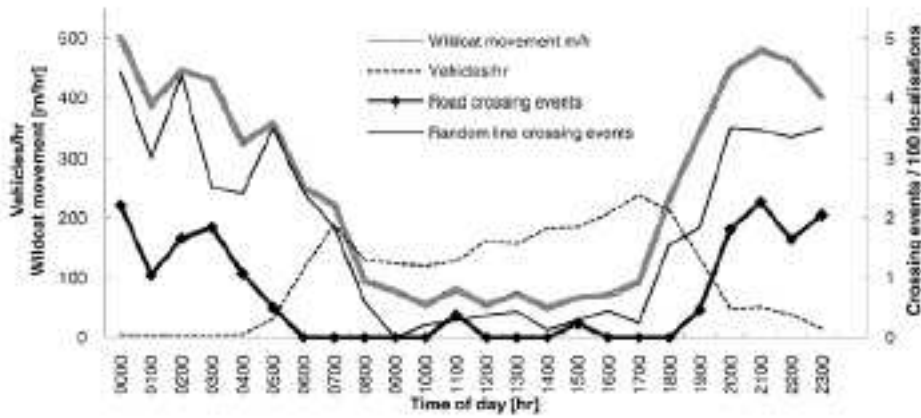
De Europese wilde kat (*Felis silvestris silvestris*) is weer terug in Nederland. De afgelopen jaren waren er al enkele waarnemingen, maar in 2014 bleken opeens minimaal vijf wilde katten in Zuid-Limburg rond te lopen. Waarschijnlijk komt dit doordat de populatie van de wilde kat in de Eifel en Ardennen groeit en hierdoor dieren op zoek gaan naar een territorium buiten deze gebieden. Welke obstakels komen wilde katten tegen om een nieuw gebied als Nederland te kunnen bereiken?

Elze Polman en Anke Brouns

Dieren kunnen wegen oversteken door direct de weg over te lopen, met het gevaar om aangereeden te worden. Ze kunnen ook gebruikmaken van speciale faunapassages of oversteekmogelijkheden die aangelegd zijn voor mensen. Diverse onderzoeken laten zien dat dieren inderdaad gebruikmaken van

voor mensen ingerichte oversteekstructuren¹. Er is weinig informatie over hoe de wilde kat een drukke weg oversteekt. In Duitsland is in ieder geval vastgesteld dat wilde katten vooral tussen 18:00 en 6:00 uur oversteeken² (figuur 2). Soms maakten de wilde katten in dit onderzoek gebruik van

een viaduct en soms staken ze direct de weg over. Rustige, smalle wegen werden over het algemeen direct overgestoken. Verschillende factoren kunnen invloed hebben op en hoe de wilde kat een weg oversteekt, zoals menselijke verstoring, landschapkenmerken en het ontwerp van oversteekconstructie.

Figuur 2 Tijden waarop wilde katten de weg oversteken en actief zijn in Duitsland².

Figuur 3 Het geïnventariseerde stuk snelweg.

Inventarisatie snelweg E40 De wilde katten die van de Ardennen of de Eifel naar Nederland lopen, komen onderweg verschillende drukke wegen tegen. Eén van de drukke wegen is de snelweg E40 die onder meer van Luik tot Aken loopt (figuur 3). Op dit stuk snelweg is één ecoduct gebouwd, ten hoogte van Welkenraedt. Dit ecoduct is erg westelijk gelegen en veel wilde katten zullen waarschijnlijk op een andere plek de snelweg

oversteken. Om inzicht te krijgen in welke overstekmogelijkheden er op dit gedeelte van de snelweg zijn, is een inventarisatie uitgevoerd waarbij alle overstekconstructies opgemeten en gefotografeerd zijn. Daarnaast zijn bij een aantal overstekconstructies wildcamera's geplaatst, om vast te stellen of en zo ja welke dieren gebruikmaken van deze constructies. Voor de camera's zijn stokjes met geurstoffen neergezet (valeriaan, kattenkruid, visolie en pindakaas), om de dieren die voorbij komen goed te kunnen vastleggen door een langer verblijf voor de lens.

Het gedeelte van de snelweg dat is geïnventariseerd is ongeveer 17 km lang en loopt door drie erg kleine bosgebieden: Grunhaut, Buchenbusch en Landwehring. (figuur 3) Parallel aan de snelweg loopt een spoor tot aan het Buchenbusch. Langs het spoor staan hekken, terwijl langs de snelweg geen hekken zijn geplaatst.

Resultaten In totaal zijn 56 overstekmogelijkheden gevonden, waarvan 12 bruggen, 10 onderdoorgangen en 34 duikers (figuur 3). Verschillende eigenschappen van alle overstekstructuren zijn onderzocht, zoals informatie over de vegetatie, verlichting en menselijke verstoring. Het meest opvallende is dat er bij bijna alle overstekmogelijkheden weinig tot geen vegetatie op de structuren aanwezig is. Alleen het eco-

duct en een grote onderdoorgang staan vol met gras en struiken. Daarnaast is er rondom alle overstekstructuren een bepaalde mate van menselijke verstoring, variërend van huizen tot veel auto's of voetgangers. Rondom de duikers is over het algemeen de minste menselijke verstoring, omdat deze vaak wat meer afgelegen liggen en niet direct toegankelijk zijn voor mensen.

Camera's Er zijn vooral Bushnell wildcamera's gebruikt om filmpjes van tien seconden te maken. Op enkele plekken maakten Reconyx camera's foto's in plaats van filmpjes. In totaal zijn er 25.032 filmpjes en foto's gemaakt. Dit aantal zegt vrij weinig over het aantal waargenomen dieren. Regelmatig beklom een muis het stokje met pindakaas en bleef daar minutenlang zitten, waardoor er veel filmpjes zijn gemaakt. Als je naar het aantal filmpjes met muizen kijkt, zegt dit dus weinig over het aantal muizen. Het geeft vooral een indicatie welke diersoorten aanwezig zijn bij een overstekplaats. Sommige dieren zijn vastgelegd op de camera, maar hebben niet daadwerkelijk de snelweg overgestoken via de overstekplek. Huiskatten kwamen vaak op de geurstokjes af, bijvoorbeeld bij een duiker, maar gingen niet de duiker in om de snelweg over te steken. De bruggen zijn alleen gebruikt door mensen en huisdieren (hond en kat), terwijl de onderdoorgangen ook door dieren zoals de das werden gebruikt. De meeste diersoorten zijn vastgelegd bij het ecoduct, onder andere ree, vos en konijn. Ten slotte zijn bij de duikers diersoorten zoals vos en kleine marterachtigen gefilmd (figuur 4). Er zijn verschillende GIS-kaarten gemaakt, om een overzicht te krijgen waar de overstekmogelijkheden zich bevinden en welke dieren er zijn vastgelegd.

Wilde kat Helaas zijn er geen wilde katten vastgelegd. Sommige katten hadden wel verschillende uiterlijke kenmerken van de wilde kat, zoals ringen op de staart en een zwarte punt. Maar niet alle uiterlijke kenmerken waren aanwezig of zichtbaar, waardoor het waarschijnlijk (verwilderde) huiskatten waren. Huiskatten zijn op één overstekplek na overal gefilmd. Ze reagerden vaak sterk op de geurstokjes, door er tegen aan te wrijven of de substantie op te likken. Niet alleen katten, maar ook dieren zoals vos, ree en hond vertoonden dit gedrag.

Vos en das Op het ecoduct zijn meerdere malen vossen vastgelegd, terwijl deze

Figuur 4 Marter in de cameraval

Figuur 5 Huiskat loopt door een duiker

Wilde kat

Verschillen tussen cyperse huiskat en wilde kat:

Huiskat	Wilde kat
brede donkere rugstreep	smalle donker afstekende rugstreep
streep loopt door op staart	geen streep bovenop staart
staart dun met veel ringen	staart dik met 1-5 ringen
smalle staartpunt	dikke zwarte staartpunt
onderkant achtervoet geheel donker	achtervoeten alleen vooraan donker
flanken donker gestreept	flanken vaag gestreept

Er is veel variatie in de kenmerken, en er komen in het wild ook bastaarden voor. De wilde kat wordt door fokkers ook ingekruist bij huiskatten. Jonge wilde katten zijn donkerder gestreept. In de zomervacht is de staart dun als bij huiskat. De sporen zijn niet te onderscheiden van die van de huiskat. Recent af en toe in Zuid-Limburg, zal algemener worden. In of niet ver van bos.

Figuur 6 Pagina over de wilde kat in de Roofdiergids. De gids is ook gratis te downloaden als Roofdierapp. Jeroen Helmer/ARK Natuurontwikkeling.

niet bij bruggen en slechts negen keer bij onderdoorgangen zijn gefilmd. Opvallend was dat smalle duikers regelmatig door vossen werden gebruikt om de snelweg over te steken. Dassen zijn één keer gefilmd op het ecoduct, meerdere malen tijdens het oversteken via onderdoorgangen en helemaal niet bij duikers. Het ecoduct, rustige voetgangerstunnels en afgelegde duikers lijken over het algemeen het meest geschikt voor dieren om de snelweg over te steken.

Aanbevelingen Dit onderzoek heeft laten zien dat ondanks dat alle oversteekmogelijkheden alleen voor mensen zijn ingericht (behalve het ecoduct), meerdere constructies ook door dieren worden gebruikt om de snelweg veilig over te steken. Sommige oversteekplekken kunnen met enkele aanpassingen nog geschikter worden gemaakt voor dieren zoals de wilde kat. Bij grote duikers die (tijdelijk) water bevatten kunnen bijvoorbeeld loopplanken worden geplaatst. Verder kan er meer vegetatie en andere beschutting worden geplaatst bij voetgangerstunnels. Daarnaast zouden er hekken langs de snelweg kunnen worden geplaatst, met rasters die leiden naar de oversteekplekken.

Huidige situatie Nederland Een aantal wilde katten heeft Nederland al bereikt, misschien via het ecoduct bij Welkenraedt of via een andere route. Tot nu toe zijn vijf wilde katten voorzien van een zender, waarvan er vier katten momenteel nog in leven zijn. Er zijn meer wilde katten aanwezig. Er zijn namelijk wilde katten zonder zender vastgelegd op camera's. Hoeveel wilde katten er precies aanwezig zijn is onbekend. Misschien lopen er tien rond, maar dit zouden er ook al meer kunnen zijn. Tot nu toe lijkt de wilde kat vooral in Zuid-Limburg voor te komen. Daarnaast is recentelijk een wilde kat gefotografeerd in Noord-Brabant, op de Strabrechtse Heide. De grootste obstakels voor de wilde kat zijn drukke wegen en grote open terreinen. Sommige knelpunten bij drukke wegen kunnen verbeterd worden door bestaande oversteekplaatsen te verbeteren en nieuwe oversteekpunten te bouwen. Grote open terreinen lijkt de wilde kat moeilijk over te steken. Dit kan gedeeltelijk opgelost worden door groene verbindingen aan te brengen in de vorm van aanplant. Hierdoor heeft de wilde kat meer dekking en is de barrière om de dekking van het bos te verlaten waarschijnlijk lager. Om te zorgen dat de terugkeer van de wilde kat succesvol is en blijft zijn goede verbindingen

het belangrijkste. Verder is voldoende voedsel ook essentieel. Graslanden met veel structuur in de vorm van struweel, graften en hagen zijn waarschijnlijk interessant voor de wilde kat.

Conclusie De wilde kat is bezig met zijn terugkeer naar Nederland. Drukke wegen vormen een groot obstakel vanwege mogelijke aanrijdingen. Om dit te minimaliseren moet er worden gekeken naar oversteekmogelijkheden bij drukke wegen in gebieden waar de wilde kat zich verplaatst naar nieuwe leefgebieden. Bestaande oversteekplekken voor mensen kunnen met relatief kleine aanpassingen nog geschikter worden gemaakt voor de wilde kat en andere dieren, zodat ze veilig kunnen oversteken.

Elze Polman (elze_p@hotmail.com) heeft de inventarisatie van de knelpunten uitgevoerd als stagiaire bij Ark Natuurontwikkeling en Anke Brouns (anke.brouns@ark.eu) is projectleider voor het onderzoek naar de wilde kat in Zuid-Limburg.

Meer weten?

Naast de literatuurverwijzingen zetten we ook gerelateerde filmpjes, artikelen, rapporten en weblinks online. Kijk op www.zoogdierwinkel.nl/Zoogdierdigitaal_26-3